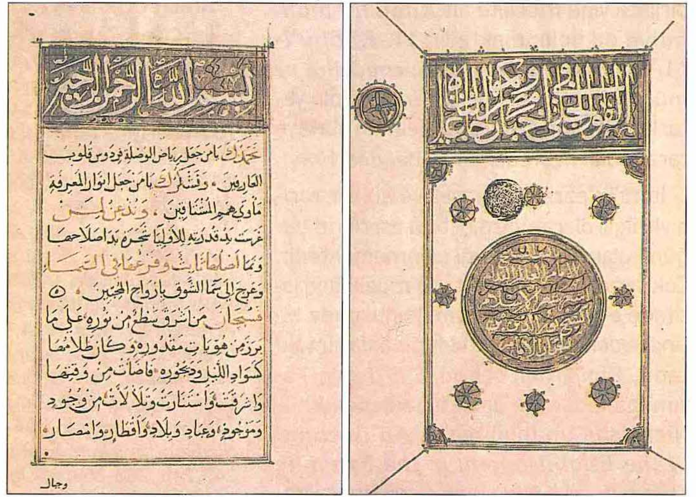
rinci bölümünde Ali Paşa'nın kişisel özellikleri, ikinci bölümünde onun yaptığı hayırlı işler, üçüncü bölümünde ise Mısır'da bulunan bazı eski eserler zikredilerek oraya uğramış olan peygamberler ve diğer önemli şahsiyetler hakkında bilgi verilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cezzâr, *Ḳamʿu'l-vâşîn fî ẕemmi'l-berâşîn*, Süleymaniye Ktp., Mehmed Ağa Camii, nr. 149, vr. 114ª; a.mlf., *el-Ḳavlü'l-celî fî aḫbâri Mıṣr*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2848/3; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, I, 377, 378; Brockelmann, *GAL*, II, 466; *Suppl.*, II, 481; Ahmed Hüseyin, *Mevsûʿatü târîḫi Mıṣr*, Kahire, ts. (Dârü'ş-şa'b), III, 827; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, VII, 188; Âdil el-Bekrî, "Maḫṭûṭât ʿArabiyye ʿani'l-muhaddarât ve't-tedḫîn", *MMLADm.*, XLVIII/1 (1392/1973), s. 174-175; Mustaphā Anwar Tāhir, "Traité de la fortification des demeures contre l'horreur des séismes (Taḥṣīn al-Manāzil min Hawl al-Zalāzil d'Abu'l-Ḥasan Ali Ibn al-Ǧazzar)", *AIsl.*, XII (1974), s. 131-159.

TAHSİN GÖRGÜN

Ebü'l-Hasan İbnü'l-Cezzâr'ın *el-Ḳavlü'l-celî fî aḫbâri Mıṣr* adlı eserinin unvan sayfası ile ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2848/3)

İBNÜ'L-CİÂBÎ
(ابن الجعابى)

Ebû Bekr İbnü'l-Ciâbî Muhammed b. Ömer b. Muhammed et-Temîmî el-Bağdâdî
(ö. 355/966)

Hadis hâfızı.

Safer 284'te (Mart 897) muhtemelen Bağdat'ta doğdu. Mısır, Halep, Şam gibi yerleri dolaşarak Muhammed b. Nasr el-Mervezî, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, İbn Nâciye ve İbnü'l-Bâgandî'den ilim öğrendi. Hocaları arasında kendisini Şiîlik konusunda etkilediği söylenen İbn Ukde'nin önemli bir yeri vardır. 349'da (960) İsfahan'a giderek hadis okuttu ve 350 (961) yılı başlarında Bağdat'ın ileri gelen âlimleri arasında yerini aldı. Dârekutnî, İbn Şâhin, Ebû Abdullah İbn Mende, Hâkim en-Nîsâbûrî ve Ebû Nuaym el-İsfahânî onun talebelerinden bazılarıdır.

Hadislerin senedleriyle ve lafzan rivayet edilmesine önem veren İbnü'l-Ciâbî'nin Rakka'ya giderken 200.000 hadisin kayıtlı olduğunu söylediği kitaplarını bir kişiye emanet bıraktığı anlaşılmakta, dönüşte kitapları alması için gönderdiği hizmetçisinin onların kaybolduğu haberini getirmesi üzerine bu hadislerin tamamının ezberinde bulunduğunu söyleyerek (Hatîb, III, 28) bu kaybı fazla önemsemediği görülmektedir. Onun 400.000 hadisi kusursuz şekilde, 600.000 hadisi de başkalarıyla müzakere yapabilecek seviyede bildiğini belirtmesi (*a.g.e.*, a.y.) ve öğrencilerine hadis yazdırırken önünde kitap bulundurmaması hâfızasının son derece güçlü olduğunu göstermektedir. İbnü'l-Ciâbî müsned hadisler yanında maktû ve mürsel olanları da bilen, rivayetlerdeki gizli kusurlar konusunda
câl bilgisine başvurı
sa bir süre Musul k
lunmuşsa da başarıl
nün sonlarına doğru
dığı, kendine has b
nimsediği, içki içtiğ
mal ettiği ileri sürü
ceb 355'te (Temmuz
etti.

Değişik konularda pek çok eser telif ettiği söylenen İbnü'l-Ciâbî bunların ölümünden sonra yakılmasını vasiyet etmiş, başkalarından ödünç aldığı çok sayıdaki kitapla birlikte de eserleri vefatı anında yakılmıştır. Onun kaynaklarda zikredilen eserleri şunlardır: *Müsnedü ʿÖmer b. ʿAlî b. Ebî Ṭâlib, et-Tefsîrü'l-mervî ʿan Mâlik b. Enes, Tesmiyetü men rava'l-ḥadîs ve ġayrahû mine'l-ʿulûm ve men kânet lehû ṣınâʿatün ve meẕhebün ve niḥle, Kitâbü men ḥaddeṣe (ravâ) ʿani'n-nebî ṣallallâhü ʿaleyhi ve sellem hüve ve ebûh* (bu kitabı İbn Hacer *el-İṣâbe*'de kaynak olarak kullanmıştır [bk. I, 237; II, 320]), *Men ravâ ḥadîṣe Ġadîr Ḫum, Ẕikru men ravâ muʾâḫâte'n-nebiyyi li-emîri'l-müʾminîn ʿaleyhime's-selâm, İḫtilâfü Übey ve İbn Mesʿûd fî leyleti'l-Ḳadr ve ṭuruḳu ẕâlik, eş-Şîʿa min aṣḥâbi'l-ḥadîs ve ṭabaḳâtihim, Men rava'l-ḥadîs min Benî Hâşim ve mevâlîhim, Aḫbâru Âli Ebî Ṭâlib, Aḫbâru ʿAliyyi'bn Ḥüseyin ʿaleyhime's-selâm, Kitâbü Mevâli'l-eşrâf ve ṭabaḳâtihim, Aḫbâru Baġdâd ve ṭabaḳâtü aṣḥâbi'l-ḥadîs bihâ.*

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 247; Ahmed b. Ali en-Necâşî, *Ricâlü'n-Necâşî* (nşr. M. Cevâd en-Nâînî), Beyrut 1408/1988, II, 319-320; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *el-Fihrist*, Beyrut 1403/1983, s. 182; Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, III, 26-31;

ABDULLAH b. AYDOĞDU

bk. İBNÜ'L-CÜNDÎ

Kıraat âlimi.

ABDULLAH AYDINLI

İBNÜ'L-CÜNDÎ
(ابن الجندى)

Ebû Bekr Seyfüddîn Abdullâh b. Aydoğdu b. Abdillâh eş-Şemsî
(ö. 769/1368)

Kıraat âlimi.

699 (1300) yılında Dımaşk'ta doğdu. Zehebî bu tarihi 698 olarak vermiştir. Kıraat tahsiline, 715 yılı Ramazan ayında (Aralık 1315) Mekke'de Ebû Muhammed Abdullah b. Abdülhak ed-Dilâsî'den İbn Kesîr kıraatini okuyarak başladı. Şemsed-din İbnü's-Serrâc'dan İbn Kesîr kıraatini beş, kırâat-i seb'adan diğerlerini birer defa okuduktan sonra bunlara Ya'kûb el-Hadramî, Hasan-ı Basrî, İbn Muhaysın ve Ebû Ca'fer el-Kārî'nin kıraatlerini ekleyerek cem' metoduyla kıraat öğrenimini sürdürdü. Takıyyüddin Muhammed b. Ahmed es-Sâiğ'den yedi kıraatin her birini onar defa okuduktan sonra daha önce tahsil ettiği on bir kıraate A'meş ve Halef b. Hişâm'ın kıraatlerini ilâve etti. Ca'berî'nin *Nüzhetü'l-berere fî ḳırâʾâti'l-*

e'immeti'l-ʿaşere'siyle Ebû Ca'fer, Ya'kūb el-Hadramî ve Halef b. Hişâm'ın kıraatlerinin ele alındığı *Nehcü'd-dimâs̱e fî ḳırâ'âti'l-e'immeti's̱-s̱elâs̱e* adlı eserini Haremü'l-Halîl'de kendisinden, Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin *ʿİḳdü'l-le'âlî*'siyle *Ġāyetü'l-maṭlûb* ve İbnü'l-Vecîh'in *el-Kifâye* adlı eserlerini de müelliflerinden okudu. Bu hocalarından ayrıca Dânî'nin *et-Teysîr*, İbnü'l-Fahhâm'ın *et-Tecrîd*, Muhammed b. Hüseyin el-Kalânisî'nin *el-İrşâd* adlı eserleri başta olmak üzere kıraate dair belli başlı kaynakları, Bedreddin İbn Cemâa ve Zeynüddin Abdurrahman b. Teîs es-Sebtî'den *eş-Şâṭıbiyye*'yi okudu. Zehebî, İbnü'l-Cündî'nin Dımaşk'a gelip kendisinden ders aldığını kaydeder. Tahsilini tamamladıktan sonra Mısır'ın kıraat âlimleri arasında yerini alan İbnü'l-Cündî'den Ebü'l-Abbas Ahmed b. Saîd ez-Zeylaî, İbnü'l-Kāsıh, Osman b. Abdurrahman ed-Darîr gibi âlimler kıraat dersleri almıştır. Hadis ve nahiv alanlarında da kendini yetiştirmiş olan ve kaynaklarda Hanefî, sika, güzel ahlâklı bir âlim olarak tanıtılan İbnü'l-Cündî 769 yılı Şevval ayının sonlarına doğru (Haziran 1368) Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Bustânü'l-hüdât fi'ḫtilâfi'l-e'immeti ve'r-ruvât.* Kırâat-i aşereye Hasan-ı Basrî, A'meş ve Halef b. Hişâm'ın kıraatlerinin ilâvesiyle meydana getirilen eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Lâleli, nr. 23) bulunmaktadır (diğer nüshaları için bk. *el-Fihrisü'ş-şâmil: Maḫṭûṭâtü'l-ḳırâ'ât*, I, 288). 2. *el-Cevherü'n-naḍîd fî şerḥi'l-Ḳaṣîd.* Kāsım b. Fîrrûh eş-Şâtıbî'nin *Ḥırzü'l-emânî (eş-Şâṭıbiyye)* adlı kasidesinin şerhidir. Telifi Zilhicce 751'de (Şubat 1351) tamamlanan eserin girişinde kıraatin uyulması gereken bir sünnet olduğu, Hz. Peygamber'den güvenilir yoldan nakledilmeyen, re'y veya kıyasa dayanan kıraatlerin kabul edilemeyeceği, bazı nahivcilerin kendi re'y ve kıyaslarına uymayan sahih kıraatlerle ilgili itirazlarına itibar edilmemesi ve sahih kıraatlerin dil kurallarını belirlemede esas teşkil etmesi gerektiği belirtilmiş; Kur'an'ın mushaflardan değil şifahî olarak alınmasının lüzumu üzerinde durulmuş; mütevâtir kıraatin şartları, şâz kıraatlerle Kur'an okumanın hükmü, el-ahrufü's-seb'a vb. konular işlenmiştir. Her sûrenin başında onun Mekkî-Medenî oluşu, âyet sayısı ve fâsılası hakkında da bilgi verilmiştir. Ortalarından bir kısmı eksik olan şerhin dört ciltlik bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 51-54) kayıtlıdır (diğer nüshaları için bk. *el-Fihrisü'ş-şâmil: Maḫṭûṭâtü'l-ḳırâ'ât*, I, 289-290). 3. *Kitâbü't-Taḥdîd fî îżâḥi't-Tesdîd.* İbnü'l-Cündî'nin daha önce yazdığı *et-Tesdîd fi't-tecvîd* adlı eserin şerhidir. *et-Tesdîd*'in metninin sâd (ص), şerh kısmının sîn (س) harfiyle ayrıldığı şerhin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 54, vr. 179-213) ve Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'de (nr. 5529) nüshaları mevcuttur. Kaynaklarda ayrıca İbnü'l-Cündî'nin nahve dair *ez-Zübde* ve *el-Ḳaṭre* adında iki kitabının bulunduğu zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cündî, *Bûstânü'l-hüdât fi'ḫtilâfi'l-e'imme ve'r-ruvât*, Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 23, vr. 1b-3b; a.mlf., *el-Cevherü'n-naḍîd fî şerḥi'l-Ḳaṣîd*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 51, vr. 8a-9a; nr. 54, vr. 178a; a.mlf., *Kitâbü't-Taḥdîd fî îżâḥi't-Tesdîd*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 54, vr. 179b; Zehebî, *Maʿrifetü'l-ḳurrâ'* (Altıkulaç), III, 1513; İbnü'l-Cezerî, *Ġāyetü'n-Nihâye*, I, 180-181, 506, 555; a.mlf., *en-Neşr*, I, 97; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, I, 441-442; *Keşfü'z-ẓunûn*, I, 244, 648; II, 953, 1352; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 726; II, 138; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 466; Kehhâle, *Muʿcemü'l-mü'ellifîn*, III, 59; Ali Şevvâh İshak, *Muʿcemü muṣannefâti'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, Riyad 1404/1984, IV, 31; *el-Fihrisü'ş-şâmil: el-Ḳur'ân ve ʿulûmüh, et-Tecvîd*, Amman 1985, I, 101; *el-Fihrisü'ş-şâmil: Maḫṭûṭâtü'l-ḳırâ'ât*, Amman 1987, I, 288-299.

MUSTAFA ALTUNDAĞ

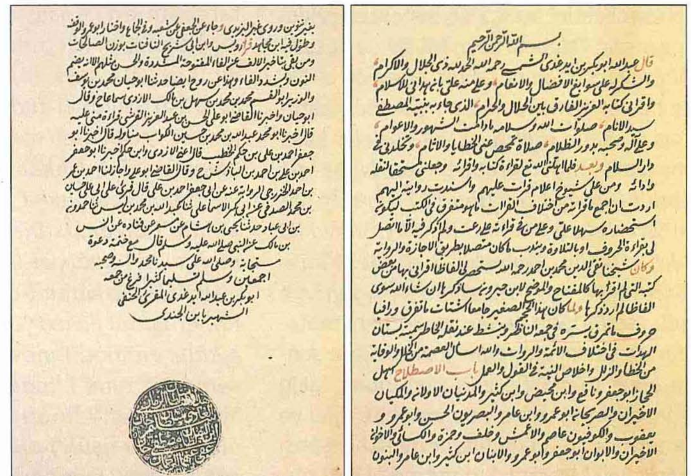
İBNÜ'L-CÜNEYD
(ابن الجنيد)

Ebû Alî Muhammed b. Ahmed b. el-Cüneyd el-İskâfî
(ö. 381/991)

Şiî Usûliyyûn ekolünün öncülerinden, fıkıh ve kelâm âlimi.

Bağdat ile Vâsıt arasındaki İskâf'ta dünyaya geldi. Kâtib lakabıyla da anılır. Hadis dinlediği ilk hocalarından olan Humeyd b. Ziyâd'ın ölüm tarihi (310/922) dikkate alınarak III. (IX.) yüzyılın sonlarında veya IV. (X.) yüzyılın başında doğduğu söylenebilir. Humeyd b. Ziyâd'dan başka Abdülvâhid b. Abdullah el-Mevsılî, Ahmed b. Muhammed el-Âsımî, Muhammed b. Ali b. Ma'mer el-Kûfî gibi hocalardan hadis öğrendi. Fıkıh konusundaki hocaları bilinmemektedir. Küleynî ve Şeyh Sadûk'un çağdaşı olup dördüncü sefir Ali b. Muhammed'le tanışmış olan İbnü'l-Cüneyd Şeyh Müfîd, Hüseyin b. Ubeydullah el-Gadâirî ve Ebû Abdullah İbn Abdûn'un hocasıdır. Ahmed b. Ali en-Necâşî ve Şeyhüttâife Ebû Ca'fer et-Tûsî gibi âlimler de hocaları vasıtasıyla onun öğrencileri olarak kabul edilmektedir. Nîşâbur'a seyahati (340/951) ve orada yaklaşık bir yıl kalması dışında Irak'ta ve özellikle Bağdat'ta yaşadığı bilinen İbnü'l-Cüneyd Rey'de vefat etti.

İbnü'l-Cüneyd daha çok fakih olarak tanınır. Şîa'da fıkıh usulünün gelişimi belirli dönemlere ayrılacak olursa onun yaşamış olduğu devir bunun hazırlık safhasını oluşturur; çünkü gaybet öncesi Şîa'da bu ilme ihtiyaç duyulmamıştır. Her ne kadar Şiî ulemâsı, gaybet öncesi dönemde imamların ashabından bir kısmının usulle ilgili bazı risâleler telif ettiğini söylüyorsa da bunu delillendirmek oldukça güçtür. Ancak "büyük gaybet"in başlamasıyla birlikte fıkıh usulüne dair eserlerin kaleme alındığı, İsnâaşeriyye bünyesinde, fıkhı sadece rivayet metinlerini nakleden bir ilim olmaktan çıkarıp usule ilişkin bazı prensipler ortaya koyan ilk şahıslardan birinin de İbnü'l-Cüneyd olduğu bilinmektedir. Bununla beraber onun daha sonraki Usûlî ulemâ gibi sistematik bir metot ortaya koymaktan ziyade eklektik bir yol takip ettiği dikkati çeker.

İbnü'l-Cündî'nin *Kitâbü'l-Bustân* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 23)